

*sadament*: dissimulantes, fallaciter ---», Lacav., 1695.

És errònia i desorientadora la indicació d'*AlcM* que en valencià es pronuncii *disfrásar* o *desfrásat* amb *a*: la pronúncia real valenciana és amb *e*, com en tot el domini lingüístic, formes rizotòniques i arrizotòniques, i això tant en el Sud com en el Nord del País: «algun cristià *desfreat* de mòro», escrivia l'alcoià MGadea (*T. del Xè* III, 70); «la Sultana --- mal *desfrea* / l'afany ab que s'interessa / pel ros cristià caval·ler / ---» componia en rima el poeta del Maestrat GaGirona (*Seidia*, p. 105), on també tenim el sentit etimològic de 'dissimular'; igual en cat. occid., fins al cap dels Pirineus (*disfresats* 'màscares', Àreu, 1933).<sup>1</sup>

En català en tenim ja 9 testimonis en el S. XIV amb un passatge de BMetge (*AlcM*), si hi comptem el ban barceloní de 1401 (*DBal.*), un de 1403 que recull l'*InuLC*, i les tres rimas de formes verbals en *-èca*, *-éce*, *-éso* (semi-sonants) del *Torcimany* d'Aversó (55.2, 613.7, 1284.6).

En castellà trobem la forma amb *-e* en la síl·laba medial en l'aragonès Jaime de Huete (c. 1528),<sup>2</sup> en Sánchez de Badajoz (1525-47),<sup>3</sup> en Lope de Rueda (1565)<sup>4</sup> i potser algun més. Però, com es veu, això no comença fins al S. XVI, car ben poques dades hi ha del mot en el S. XV, i són dels finals d'aquest segle.

En català la forma amb *e* és constant. És oberta en català oriental, és tancada en els dialectes occidentals (al vocalisme dels quals s'até Aversó), és neutra a Mallorca: *desfrès* 'disfressa', *DFgra.*, BFerrà (*Comèdies* I, 13; en la grafia dels quals è significa *é*). L'antiguitat i arrelament del mot entre nosaltres es referma en veure que en el S. XV apareix, podem dir, en massa.<sup>5</sup>

En portuguès, segons Moraes, tenim *disfraqar* en la segona meitat del S. XVI (*Crònica* de João III; Duarte Nunes de Leão) i començaments del següent (*disfrace* 'disfressa' en Luis de Sousa, a. 1619), mentre que la forma moderna *disfraqar* apareix en els sermons de Vieira (darrer quart del S. XVII).<sup>6</sup>

L'ordre cronològic, la més petita extensió geogràfica i la facilitat amb què la *r* es trasllada en portuguès (*apertlar*, *perguntar*, *trevas*, *bulra*, *perlado*, etc.), tot coincideix a indicar que aquesta variant amb *r* implosiva és secundària. Raó de més per rebutjar l'etimologia de Diez (*Wb.*, 134), que derivava el nostre mot de *farsa*, creient per tant que es va aplicar primerament a la disfressa del comediant.<sup>7</sup>

És important de notar que en quasi tots els testimonis dels Ss. XV i XIV, i en d'altres d'antics i conservadors, el mot té significats més abstractes que el de 'vestir amb disfressa, cobrir amb màscara'. En Eiximenis és 'dissimular, amagar (la seva bellesa la dona)'; en el *Curial* és 'desfigurar, desmillorar l'aparença d'una persona fins a fer-la incognoscible': «cas-cun jorn eren dinats abans que sodolls, e lo treballar no mancava; per què, en poc temps ells foren tan *desfreats*, que si aquells qui en la galera ab ells anaven los vessen, no-ls hagueren coneguts» (*NCl.* III, 110), «la barba, que li donava quaix a la cinta, e lo *desfreament* terrible --- trahien memòria a la Güelfa, aquest poder ésser *Curial*» (id. III, 78).<sup>8</sup>

Es nota la recurrència de la idea de 'dissimular', 'cobrir les aparences', en què tan amplament s'esplaià Lacav.: a part del passatge de la interpolació a Muntaner, que al més tard podria ser 1550, reparam en els repetits exemples de JRoig,<sup>9</sup> i en els molts portuguesos (Rodrigues Lobo en el Vieira) i castellans: «ninguno dellos sabe latín, y apenas buen castellano; y si alguno, por no ser corrido lo *desfraqa* <'dissimula'>, barbarismos son sus fablas», Juan de Lucena (a. 1463); «quiso disimular e *disfrazar* el fecho», «disimulándolo e *disfrazándolo* con la grandeza del ánimo suyo», *Cròn. d'Alvaro de Luna* (c. 1460), i els restants de l'apartat *c*) del *Dicc. de Constr. y Rég. de Cuervo* (II, 1254-6).

L'existència i freqüència d'aquest antic valor semàntic, junt amb la forma amb *-fre-*, antiga en castellà, i en català única, suggereixen naturalment la idea de considerar *desfreat* derivat de *frea* o *fressa* (cast. *fresa*) 'pista, petjades', que vaig recomanar en el DCEC, i des de llavors he vist més i més confirmada. *Fresa* en cast. «en la Montería significa la señal u hoyo que hace algún animal escarbando u hozando» en el *DAut.* (amb cita d'Argote, a. 1582), «el estiércol o excremento de los animales», «la señal que deja el pez quando se ha estregado en la piedra para desovar» (Covarrubias i *DAut.*).

Quasi igual en la nostra llengua. Mall. *fressa*, les mateixes accs., i així mateix «señal de haver caza, como escarbaduras en la tierra» (*DAmen.*); que això no és còpia del castellà, no solament ho veiem perquè també ho porta el *DFgra.* («l'escriment dels animals, las gratadas que fan en terra y las potadas que-y senyan»), sinó per la generalització de sentit 'senyes, senyals, indici', que registrem en textos mallorquins moderns: «me'n vaig a defora per si veig *fressa* de res», «no he vist *fressa* de tal cosa», en G. Cortès, *IdOr.* VIII, 50, 71 (cf. *FRESSA*). Oc. ant. *fressa* 'pista d'un animal' (amb diferents exs. del S. XIII en Rayn. III, 398). Es tracta d'un postverbal del verb antic *frea*, cast. *frezar* (ja *frea* en Guillén de Segòvia, p. 80), que si en castellà només és 'expel·lir els animals la femta' (*DAut.*), en el nostre *fressar* ha conservat el sentit de 'marcar el curs d'un camí' (*camí fressat*, *afressat*) i que indubtablement prové de \*FRICITARE 'refregar, esterrear', cat. ant. *fretar* (FRICTARE), derivat de FRICARE (cf. *FEW* III, 788).

*Desfreat* seria, doncs, primitivament, 'esborrar la fressa o petjades' i després 'dissimular, desfigurar', comp. *despistar* que avui popularment, en català i en castellà, s'usa en el sentit de 'dissimular' i 'fer-se el desentès o el distret'. Ho confirmen el *desfressà* provençal dels Alps Marítims «*débrouiller, démêler*» (*TdF*), és a dir 'descobrir la pista d'una cosa, identificar-la', i el fet que a Mallorca és el mateix *fressa* el que ha pres el sentit de 'disfressa, màscara' i també 'pretext, vel' (*DAmen.*).<sup>10</sup>

El canvi castellà i port. de *desfreat* en *desfrazar* podria explicar-se per dilació de la *a* tònica de *disfrazado*, forma d'ús particularment freqüent. Però si donem tot el valor que cal reconèixer a la més gran